

UOT 745/749

TURAN BAĞIROVA***XALQ RƏSSAMI ƏŞRƏF HEYBƏTOVUN YARADICILIĞINDA
AZƏRBAYCAN SEVGİSİ**

Məqalə Azərbaycanın Xalq rəssamı Əşrəf Heybətovun yaradıcılığına həsr olunub. Tədqiqata rəssamın Azərbaycana həsr olunmuş əsərləri cəlb olunmuşdur. Qeyd olunur ki, rəssamın uzun müddət xaricdə yaşamasına baxmayaraq, onun palitrasında vətən guşələri, milli təranələr və mənəvi çalarlar daha da qüvvətlənmişdir. Vurğulanır ki, əslində monumentalçı rəssam olan Əşrəf Heybətovun bəzi əsərlərində milli mənşərə elementləri var. Onun yaratdığı portretlər kolorit, işlənmə üslubu, kompozisiya həlli, mövzu dairəsi və digər xüsusiyyətlərinə görə başqa rəssamlarımızın işindən seçilir. Rəssamın yaratdığı portret qalereyası obrazların iradi pozaları və nümayişkaranlıyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu xüsusiyyət onun Mehriban xanım Əliyevanın portretində daha bariz şəkildə əks olunub.

Açar sözlər: *rəssam, Əşrəf Heybətov, Azərbaycan, monumentalist, milli, ənənə, kompozisiya, üslub, kolorit.*

Xalq rəssamı Əşrəf Heybətov Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafında imzası olan sənətkarlardandır. Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunun məzunu olan rəssam həm monumental rəngkarlıq, həm dekorativ, eləcə də dəzgah rəngkarlığı sahələrində bir-birindən maraqlı əsərlər qalereyası yaradıb. Onun əsərlərində Azərbaycanın təbiəti, tarixini, mədəniyyətini, folkloru və adət-ənənələrini tərənnüm edilir. İşlədiyi bir neçə xalça eskizi əsasında xalça toxunub. Rəssam hələ gənc yaşlarından Səttar Bəhlulzadə kimi istedadlı sənətkarla ünsiyyətdə olmuş, onun emalatxanasında iş prosesini izləmişdir. Əşrəf Heybətovun on yeddi yaşı olanda Səttar Bəhlulzadə onu Azərbaycanın müxəlif bölgələrinə aparır, Azərbaycana sevgini, Vətənə məhəbbəti, milli ruhu məhz o zamandan gənc rəssama aşılamışdır. Tələbəkildə tez-tez görkəmli fırça ustası Mikayıl Abdullayevin emalatxanasına gedərdi. Bir müddət sonra Moskvada yaşadığı zamanda onun yaradıcılığına mənəvi dəstəyi Xalq rəssamı Tahir Salahov göstərmişdir.

1995-ci ildə Ə.Heybətov Almaniyaya köçərək, burada rəsmləri ilə doğma yurdunu şöhrətləndirib. Burada onu "Almaniyada Azərbaycanın ən məşhur incəsənət xadimi" adlandırırlar (1).

Əşrəf Heybətovun işlərinin əsas mövzusu Azərbaycan və bu diyarın xalqıdır. Rəssamın Azərbaycanla bağlı əsərləri çoxdur. Həmin tablolarada, qrafik əsərlərdə ölkənin gözəl yerləri, milli-mənəvi dəyərləri, bayramları, tanınmış insanları, xüsusilə Bakının çoxsaylı tarixi məkanları, muğamı insanda yaratdığı ovqat və sair öz əksini tapıb. Bu əsərlərdə bütövlükdə Azərbaycanın keçmişi, bu günü, eyni zamanda insanların mənəvi dünyası əksini tapıb. Bu, rəssamın vətəndən uzaqlarda – Almaniyada vətənlə nəfəs aldığı sübut edir.

Hal-hazırda Almaniyanın Koblents şəhərində yaşayan Əşrəf Heybətovun işlərinin əsas mövzusu Azərbaycan və bu diyarın xalqıdır. Həmin tablolarada, qrafik əsərlərdə ölkənin gözəl yerləri, milli-mənəvi dəyərləri, bayramları, tanınmış insanları, xüsusilə Bakının çoxsaylı tarixi məkanları, muğamı insanda yaratdığı ovqat və sair öz əksini tapıb. Bu əsərlərdə bütövlükdə Azərbaycanın keçmişi, bu günü, eyni zamanda insanların mənəvi dünyası əksini tapıb. Bu, rəssamın vətəndən uzaqlarda – Almaniyada vətənlə nəfəs aldığı sübut edir.

Xüsusi diqqətə rəssamın "Ulu torpaq" triptix əsəri layıqdır. Bu əsərin təqdimatı Atatürk Mərkəzində keçirilmişdir. Əsər Azərbaycanın müstəqilliyinin 20 illiyinə həsr edilmişdir. Burada Azərbaycanın tarixi, mədəni irsi, folkloru, milli ənənələri ilə bağlı elementlər öz əksini tapmışdır.

Bu triptix tamaşaçı rəğbətini qazanmışdır (2).

Əşrəf Heybətov Şərq duyumu, Azərbaycanın zəngin etnoqrafiyasını, onun incəsənətini, xalqımızın adət-ənənələrini bilən, duyan və yaradıcılığında tərənnüm edən sənətkarlardandır. Ş. Heybətovun yaradıcılığında milli ənənələrə bağlılıq rəssamın yaradıcılığında qırmızı xətt kimi keçir. Rəssamın rəngkarlıq sahəsində yaratmış olduğu çoxsaylı əsərlərinin əsas səciyyəvi xüsusiyyətləri kimi mövzunun özünəməxsus bədii ifadə vasitələri ilə işlənməsini, obrazların seçimində son dərəcə diqqətli olmaq prinsipini, milli tariximizə və qədim ənənələrimizə bəlgililiğini, əsərlərin bədii şərhində yüksək bədii ideallığını və digər cəhətləri qeyd etmək olar. Əşrəf Heybətovun Novruz bayramına həsr etdiyi pannotada rəssam Novruz bayramının simvollarını, adət-ənənələri, müxtəlif ayin və mərasimləri – Zərdüşt, Dədə Qorqud bayramının mifoloji mahiyyətini həsr edib. Rəssam həmçinin Novruza aid eskiz halında olan işlərini də təqdim edib.

Rəssamın Azərbaycan muğamına həsr etdiyi əsər də rəngarəngliyi, ifadə kamilliyi ilə seçilir. Klassik üçlük şəklidə təqdim olunmuş musiqiçilərin ümumiləşdirilmiş obrazların oturuş tərz, pozası, əllərinin vəziyyəti bizə çox sadə və adi görünür. Əsərin məzmun üçün səciyyəvi olan ümumiləşdirmə, bədii formanın, koloritin və rəsmi lakonikliyiindən irəli gəlir. Tünd və açıq rənglərin təzadı əsərə əsil monumentallıq verir. Muğama həsr olunan əsərlərinə 2016-cı ildə təqvim də çap olunmuşdur.

Bundan başqa rəssamın məhəbbət mövzusunda silsilə əsərləri də var. Çünki düşünür ki, bu hissi olmayan insan biorobotu xatırladır. Gəzib gördüyüm ölkələrə dair əsərlərimi də daxil etsək, yaradıcılığında mövzular çoxdur. Ən böyük mövzu isə Azərbaycan da daxil olmaqla “Türk dünyası” mövzudur. "Azərbaycan rəngləri" sərgisi çərçivəsində rəssamın yaradıcılığı ilə Brüsseldə NATO-nun mənzil-qərargahında təqdim olunmuşdur (3; 4).

Əslən içərişəhərli olan Ə.Heybətov öz əsərlərinin çoxunda Bakının bu qədim hissəsindəki doğma dar küçələri təsvir edib. Almanyanın Koblənts şəhərində yaşayan həmyerlimiz rəssamlıq sənətindən həm də təbliğat vasitəsi kimi istifadə edir.

Rəssamın uzun müddət xaricdə yaşamasına baxmayaraq, onun palitrasında vətən guşələri, milli təranələr və mənəvi çalarlar daha da qüvvətlənmişdir. Onun yaradıcılığında mənzərə janrı da xüsusi önəm təşkil edir. Əslində monumentalçı rəssam olan Əşrəf Heybətovun bəzi əsərlərində milli mənzərə elementləri var. Son illər isə o, daha çox realist üslub işlənmiş mənzərə əsərlərinə üstünlük verir, çünki bu onun ruhuna çox yaxındır.

Rəssam canlı rənglərə, daha çox yaşıl rəngə üstünlük verir. Günəşin rəngi də insanlara pozitiv enerji verir. Əsərlərində qırmızı rəng də hakimlik edir.

Ona görə, qırmızı mübarizlik, azadlıq rəmzi-dir. Onun palitrasında vətən guşələri, milli təranələr və mənəvi çalarlar daha da qüvvətlənmişdir. Sadalananlar bir daha Ə.Heybətovun yaradıcılığının bəşəriliyindən, milliliyindən və dərinliyindən xəbər verir.

Əşrəf Heybətovun portret janrında olan işləri də maraq doğurur. Portret janrında işləmək müəllifdən böyük yaradıcılıq vərdişləri və yüksək intellekt tələb edir. Belə ki, gərək rəssam psixoloq dəqiqliyi və filosof müdrikliyi ilə obrazını yaradacağı şəxsin daxili mənəvi dünyasını və onun fərdi səciyyəvi xüsusiyyətlərini təsviri sənətin dili ilə təsvir etmək bacarığına malik olsun. Əşrəf Heybətovun portretlərinə məhz sadalanan xüsusiyyətləri şamil etmək olar. Onun yaratdığı portretlər kolorit, işlənmiş üslubu, kompozisiya həlli, mövzu dairəsi və digər xüsusiyyətlərinə görə başqa rəssamlarımızın işindən seçilir. Rəssamın yaratdığı portret qalereyası obrazların iradi pozaları və nümayişkaranlıyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu xüsusiyyət onun Mehriban xanım Əliyevanın portretində daha bariz şəkildə əks olunub.

Xalq rəssamı Əşrəf Heybətovun əsərləri beynəlxalq təşkilatların təşkil etdiyi tədbirlərdə, o cümlədən BMT, Avropa Şurası, NATO, Vatikanda təşkil olunan tədbirlərdə nümayiş edilir. Müsəlman ölkəsindən olan yeganə rəssamdır ki, Vatikanda sərgisi açılıb, Konrad Adenauer Fondunda sərgisi olub. Onun missiyası Azərbaycanı təbliğ etməkdir. Bu, Əşrəf Heybətovun deyil, Azərbaycan rəssamının sərgiləridir. Çalışır ki, elə məkanlarda sərgilər açsın ki, orada hələ bizim rəssamların əsərləri nümayiş edilməyib. Məsələn, Malta, Palermo və Lixtenşteyn knyazlığında sərgilərim təşkil olunub.

1991-ci ildən YUNESKO Rəssamlar Federasiyasının üzvü seçilib. Avropada Azərbaycan Mədəni Xadimləri Assosiasiyasının sədri, Beynəlxalq “Sülh səfiri”, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının fəxri üzvü, “Dünya xalqları incəsənəti” Beynəlxalq Assosiasiyasının mükafatı laureatıdır. Bundan başqa, Rusiya Federasiyası Rəssamlar İttifaqının və Rusiya Şərqsünaslıq Cəmiyyətinin üzvüdür (5).

“Azərbaycan-Almaniya” Dostluq Cəmiyyətinin İdarə Heyətində təmsil olunur. Çingiz Aytmatov adına Beynəlxalq Fondun Avropa ölkələri üzrə kuratoru, Almaniya Rəssamlar Birliyi, Beynəlxalq PDA (“Platforma, Dialoq, Avrasiya”) təşkilatının, Qərbi Avropa Elm və Mədəniyyət Akademiyasının üzvüdür.

Onun işlərinin əsas mövzusu Azərbaycan və Azərbaycan xalqıdır. Əşrəf Heybətov öz əsərlərinin çoxunda Bakının İçərişəhər hissəsinin dar küçələrini təsvir etmişdir. Son vaxtlar isə ümumtürk miqyaslı mövzulara üstünlük verir.

Bu gün Əşrəf Heybətovu dünya vətəndaşı adlandırırlar və bu, dəb xatirinə edilmir.

Rəssamın “xidməti siyahısı” möhtəşəmdir: olimpiya obyektlərinin tərtibatı, Moskva Olimpiadasının bədii proqramında iştirak, 1980-ci ildə RSFSR Bədii Fondunun müəllifi. 1995-ci ildən Ə. Heybətov Almaniya, Türkiyə, İsveç, Belçikanın bir çox şəhərlərində, Malta, Moskva, Bakıda fərdi sərgilərini təşkil edir. 2006-cı ildə sənətkarın rəsmləri Jenevrədə, BMT Millətlər Sarayında fərdi sərgisində nümayiş etdirilib (6).

Heybətovun əsərləri ABŞ, Türkiyə, İsrail, Fransa və başqa ölkələrdə çoxsaylı özəl kolleksiyalarda saxlanılır. Rəssamın eskizləri əsasında Nepalda xalçalar toxunub. Almaniyada Heybətovun illüstrasiyaları ilə iki kitab nəşr olunub. Bundan başqa, o, Almaniya, Moskva və Bakıda nəhəng monumental divarüstü pannoların müəllifidir.

Yaradıcılığı ilə böyük tamaşaçı auditoriyasını özünə cəlb edən rəssamın parlaq sənəti dövlət tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. YUNESKO Rəssamlar Federasiyasının üzvü, Avropada Azərbaycan Mədəni Xadimləri Assosiasiyasının sədri, Beynəlxalq "Sülh səfiri", Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının fəxri üzvü, Azərbaycanın Xalq rəssamı Əşrəf Heybətovun yaradıcılığı dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. 2006-cı il martın 13-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi sahəsində fəaliyyətinə görə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur. 27 may 2018-ci ildə Azərbaycanın Xalq rəssamı fəxri adına layiq görülmüşdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Z. Rənglərin qərblilik nəğməsi // “Ədəbiyyat qəzeti”. 26 dekabr 2019.
2. Heybətov Ə. Ən böyük əsərim “Azərbaycan dünən, bu gün və sabah” adlanacaq // “Milli məclis” Analitik informasiya jurnalı. Sentyabr-oktyabr 2019
3. <https://az.trend.az/azerbaijan/culture/3069100.html>
4. <http://azpress.az/index.php?lang=az&sectionid=news&id=47858>
5. Avropa rəngləri ilə çəkən Azərbaycan rəssamı. <http://istipress.com/heyat-terzi/27-03-2018/avropa-rengleri-ile-ceken-azerbaycan-ressami>
6. Əşrəf Heybətov: sənəti milli identiklikdən məhrum etməklə xalqı məhv etmək olar. <http://dalma.news/az/esref-heybetov-seneti-milli-identiklikden-mehrum-etmekle-xalqi-mehv-etmek-olar/>

**Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyası nəzdində
İncəsənət kollecinin müəllimi
e-mail: turan.art@mail.ru*

Turan Bagirova

Love for Azerbaijan in the works of people artist Ashraf Heybatov

The article is dedicated to the work of the national artist of Azerbaijan Ashraf Heybatov. The artist's works devoted to Azerbaijan are involved in the study. It is noted that, despite the artist's long stay abroad, his palette, based on national motives and spiritual shades, has become even more powerful in his native country. It is emphasized that some of the works of Ashraf Heybatov, which are actually monumental, contain elements of the national landscape. The portraits created by him are distinguished by bright color, style, compositional solution, thematic diversity. The portrait gallery created by the artist attracts attention with strong-willed poses and representative images. This feature is more clearly reflected in the portrait of Mehriban Aliyeva.

Keywords: *Artist, Ashraf Heybatov, Azerbaijan, monumentalist, national, tradition, composition, style, color.*

Туран Багирова

**Любовь к Азербайджану в творчестве народного
художника Ашрафа Гейбатова**

Статья посвящена творчеству народного художника Азербайджана Ашрафа Гейбатова. К исследованию привлечены работы художника, посвященные Азербайджану. Отмечается, что, несмотря на долгое пребывание художника за границей, его палитра, основанная на национальных мотивах и духовных оттенках, стала еще мощнее в его родной стране. Подчеркивается, что некоторые произведения Ашрафа Гейбатова, которые на самом деле являются монументальными, содержат элементы национального пейзажа. Созданные им портреты отличаются ярким колоритом, стилем, композиционным решением, тематическим разнообразием. Созданная художником портретная галерея привлекает внимание волевыми позами и представительскими изображениями. Эта особенность более четко отражена в портрете Мехрибан ханум Алиевой.

Ключевые слова: *Художник, Ашраф Гейбатов, Азербайджан, монументалист, национальный, традиция, композиция, стиль, цвет.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Cəfər Qiyasi tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma:

İlkin variant 30.01.2020

Son variant 19.03.2020

UOT 7.03

ŞƏMSİYYƏ ZALOVA*

MEMARLIQDA VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ QOTİKA ÜSLUBU

Qotika üslubu Qərbi Avropada meydana gəlmiş, memarlıq və təsviri sənətdə özünü biruzə vermişdir. Qotika kilsə memarlığında daha yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdır. Qotik üslubda ən mükəmməl əsər sayılan kilsələr yalnız ibadət yerləri deyildi, həm də mülki məqsədlərə xidmət edirdi, kütləvi yığıncaqlar, şənliklər və teatr tamaşaları üçün də istifadə olunurdu. Məhz qotika dövründə incəsənətin sintezi anlayışı yaranmışdır. Heykəltəraşlıq ilə yanaşı, vitraj da qotik məbədin bəzəyində böyük rol oynayır. Qotika üslubu öz dövrünün geyimlərinə də təsir göstərmişdir. Təsviri sənət tarixində qotikanı erkən, yetkin və son dövrə ayırırlar. Bu mərhələlər həmin incəsənətin meydana gəlməsini, yüksək inkişafını və tənəzzülünü xarakterizə edir. XV əsrin sonunda qotika üslubu tədricən aradan çıxır və sənət aləmində yeni mərhələlər başlayır. XVII əsrin 40-cı illərində İngiltərədə qotika üslubu yenidən dirçələrək neoqotika ("yeni qotika") adını aldı. Azərbaycan memarlığına da neoqotika öz təsirini göstərmişdir.

Açar sözlər: *Qotik üslub, memarlıq, geyim, neoqotika, alovlanan qotika, kilsələr.*

Qotika təxminən 1440–cı ildə Qərbi və Mərkəzi Avropada meydana çıxmış, başlıca olaraq memarlıq və qismən də təsviri sənətdə özünü biruzə vermiş bədii üslubdur. Qotika incəsənətinin ictimai əsası və məzmunu son dərəcə mürəkkəb və ziddiyyətli. Feodalizmin ən yüksək inkişafı və onun tənəzzülə başladığı dövrdəki ictimai münasibətlər, istər feodal və kilsə xadimlərinin, istərsə də sadə xalqın dünyagörüşü qotika incəsənətində öz əksini tapmışdır.

Qotika kilsə memarlığında daha yüksək inkişaf mərhələsinə çatır. Bu da feodalizm cəmiyyətinin mənəvi həyatında kilsənin böyük nüfuzu ilə izah olunur. Qotik üslubda ən mükəmməl əsərlər hesab olunan kilsələr təkcə ibadət yeri olmayıb mülki məqsədlərə də xidmət edir, ictimai yığıncaqlar, bayramlar və teatr tamaşaları üçün də istifadə olunurdu [1, s.78].

Qotik məbədin bədii obrazının həllində olduqca böyük rolu onun dekoru oynayır. Məbədin sütunları yanında təsvir olunan müqəddəslər simvolik olaraq “kilsənin dayaqları” kimi təfsir olunurdu, hərçənd ki, eyni zamanda onlar biri – biri ilə və tamaşaçı ilə ünsiyyətdə olan şəxsiyyətlər kimi qəbul edilirdilər. Adətən, heykəllər parlaq boyanırdı. Heykəl məbəd dekorunun, sanki “canlı” elementi və dini ideyaların vasitəçisi idi. Bibliya tarixi, müqəddəslərin həyatına dair İncil süjetləri, kilsənin şərəfi üçün müasirlərin qəhrmanlıqları məbədin dekorunda əyani, müfəssəl hekayə şəklində əks olunurdular.

Heykəltəraşlıqla yanaşı qotik məbədin dekorunda vitraj da çox böyük rol oynayır. Vitraj qotik tikililərin quruluşu sayəsində inkişaf etmişdir. Tarixi baxımdan vitrajdan öncə mozaika mövcud olmuşdur. Lakin işıqötürmə imkanlarının genişliyinə görə vitraj mozaikadan daha üstün tutulurdu. Vitraj Avropa incəsənətinin bütün rəng çeşidini kökündən dəyişdi: sönük, boğuc çalarlar əvəzinə parlaq, əlvan, kəskin kontrastlı rənglərdən istifadə edildi.

Orta əsrlər və antik ənənələrini canlandırmağa çalışan sonrakı İntibah mədəniyyəti tərəfindən qotika estetikası tamamilə rədd edilirdi. Bu üslub yalnız XIX əsrdə, Qərbi Avropanın bədii mədəniyyəti tənəzzül mərhələsinə yaşayan zaman bəraət qazanmağa başlamışdır [2].

Hündürlüyü və zərifliyini görə qotikanı donmuş və ya lal musiqi, daşların simfoniyası adlandırırdılar. Vahiməli, kobud və monolit görkəmli roman məbədlərindən fərqli olaraq, qotik kilsələr naxış və dekorlarla, çoxlu heykəllərlə bəzədilərək səmaya doğru uzanırdı. Onların qüllələri 150 metrə hündür olurdu. Məhz buna görə qotika sözünün almanca “qot”, yəni Allah sözü ilə eyni kökə malik olması və qüllələrin “Allaha doğru” uzanması ehtimal edilir.

Qotik kilsələrin interyeri geniş və işıqlı olaraq çoxsaylı əhali üçün nəzərdə tutulurdu.